

Folkehøyskolen - Et år for alle?

Om inkludering og tilrettelegging på folkehøyskolen

Unge
funksjonshemmede

Tusen takk til alle informanter som har stilt opp til intervju og delt sine historier med oss. Takk også til rektor og ansatte ved folkehøgskoler som har svart på Unge funksjonshemmedes spørreundersøkelse. Uten bidrag fra informantene og respondentene på spørreundersøkelsen, ville ikke denne rapporten blitt til! En stor takk også til referansegruppen som har satt av tid og bistått prosjektleder gjennom prosjektperioden. Referansegruppen har bestått av Trond Bliksvær fra Nordlandsforskning, Marie Wiland fra Folkehøgskolene, Cato Lie fra Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon og Mari Liltvedt Andersen fra Landsforeningen mot fordøyelsessykdommer.

Sist, men ikke minst, takk til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet som har finansiert prosjektet.

Rapporten er utarbeidet av Maja Lie Opdahl ved Unge funksjonshemmede, 2019.

Illustrasjoner: Thomas Sørli Hansen

Trykk: CopyCo/Trykk24

Oppsummering av rapporten

Denne rapporten oppsummerer Unge funksjonshemmedes prosjekt, Et år for alle, som har sett på hvor tilgjengelig tilbudet på ulike folkehøyskoler er for unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. I rapporten hører vi fra ansatte ved folkehøyskoler og unge selv, om hvilke barrierer som finnes for likestilt deltakelse. Unge med funksjonsnedsettelse opplever at de møter et sett med forventninger og er bekymret for at tilbudet i dag er mer snevert for dem, enn for andre unge. Rapporten viser at folkehøyskolen kan forbedre seg på flere områder. Samtidig illustrerer den også hva som fungerer og hvilket potensiale folkehøyskolen har for å tilby gode læringsarenaer for alle. Undersøkelsen viser at det følger store gevinster av et år på folkehøyskole, spesielt i overgangen til voksenlivet. Rapporten avslutter med Unge funksjonshemmedes anbefalinger til folkehøyskolen.

Hovedkonklusjoner

- Flertallet av informantene forteller at unge med funksjonsnedsettelse som ønsker å gå på folkehøyskole, har færre valgmuligheter enn andre. I praksis oppleves tilbudet som svært snevert hvis den unge har behov for bistand og/eller et tilgjengelig miljø.
- Unge med funksjonsnedsettelse ønsker seg bedre informasjon om hvilke folkehøyskoler som er fysisk tilgjengelige og kan tilrettelegge læringsmiljøet på folkehøyskolen.
- Flere informanter forteller at de møter fordommer i kontakt med folkehøyskolen. Noen søkere blir henvist til «botreningslinjer» eller skoler som er «bedre rustet» til å ta dem imot.
- Oppstarten på folkehøyskolen kan være særlig utfordrende for unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. Flere forteller at «bli-kjent-aktiviteter» er ekskluderende eller lite tilrettelagte.
- Folkehøyskolen har ingen entydig praksis eller egne retningslinjer for tilrettelegging. I hovedsak støtter mange seg på fleksibilitet og tiltak settes inn fortløpende.
- Mange elever med funksjonsnedsettelse opplever en positiv holdningsendring i løpet av året på folkehøyskolen. Flere motbeviser ansattes forventninger til hva de klarer og ikke klarer.
- Unge med funksjonsnedsettelse har et stort ønske om at folkehøyskolen blir en skole for alle. Året på folkehøyskole viser seg å ha stor betydning for den enkeltes selvtillit, følelse av mestring, selvstendighet og motivasjon.

Innholdsfortegnelse

Innledning	5
Formålet med prosjektet	5
Hva mener vi med tilgjengelighet og tilrettelegging?	6
Funksjonsvariasjoner	7
Folkehøyskolen: En skole for livet	8
En skole for alle	9
Om undersøkelsen	11
Spørreundersøkelse	11
Dybdeintervjuer	11
Elevens møte med folkehøyskolen	13
En skole for meg?	13
Lite informasjon om tilgjengelighet og tilrettelegging	14
Dialogen mellom skole og elev	17
Ønsker ikke «botrening»	18
Informantene som ikke startet	19
Skolestart	20
Elevpresentasjoner	21
Hvordan tilrettelegges det for ulike funksjonsnedsettelse	23
Kapasitet og tilgjengelighet	23
Holdninger og mangel på kunnskap	26
Åpenhet, fleksibilitet og tid	27
Løpende tiltak	29
Ingen retningslinjer for tilrettelegging	29
Ønsker bedre informasjon fra elevene	30
Barrierer for inkludering	31
Gjensidig gevinst	33
Er folkehøyskolen for alle?	35
Anbefalinger	37
Anbefalinger på bakgrunn av rapporten	37
Ressurser for tilrettelegging	38

Innledning

Folkehøyskolen omtales gjerne som en skole for livet. Her settes karakterer og pensumbøker til side, og eleven utfordres til å reflektere over individet og fellesskapet gjennom praksis og samhandling. På folkehøyskolen står eleven fritt til å studere et utvalg av fag og kunster. Elevene bor på internat og folkehøyskolen blir derfor en læringsarena utover det faglige. Dette gjør at den skiller seg fra andre skoleslag.

De siste årene har søkertallene til folkehøyskolene vært rekordhøye. Folkehøyskolene skårer høyt på elevtilfredshet og har vist seg å være en ettertraktet arena for læring, mestring og modning. Flere ønsker en annerledes hverdag, med mindre press og større frihet. Unge med funksjonsnedsettelse deler disse ønskene. Samtidig er det usikkert om denne gruppen har den samme tilgangen til et år på folkehøyskole, som annen ungdom.

I prosjektet har vi forsøkt å finne svar på dette. Rapporten legger frem resultatene fra en undersøkelse, der vi har spurt både unge og folkehøyskolens ansatte om hvordan de opplever inkluderingen av unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer på folkehøyskolen.

Formålet med prosjektet

Prosjektet «Et år for alle» er et ettårig prosjekt støttet av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Gjennom prosjektet har vi latt unge med funksjonsnedsettelse komme til ordet, for å diskutere om folkehøyskolen i dag ivaretar et elevmangfold. Målet med prosjektet er å:

- Samle kunnskap, bevisstgjøre og bidra til en ny debatt om likeverdige muligheter til å gå på folkehøyskole.
- Bidra til at det blir enklere for unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom å velge et år på folkehøyskole.

Studiets målgruppe er unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom som ønsker tilgang til folkehøyskolens *ordinære* tilbud, på lik linje med andre på deres alder. Flere har behov for hjelpemidler og tilrettelegging, men er ikke i målgruppen til folkehøyskolens «tilrettelagte linjer». Mer om dette på side 18.

Rapporten starter med å beskrive hvilke metoder vi har brukt i undersøkelsen. Videre diskuterer vi folkehøyskolen som skoleslag og de lovfestede rettighetene til elever med tilpasningsbehov. I rapportens hoveddel presenterer vi hovedfunnene fra undersøkelsen. Her legges det vekt på elevgruppens møte med skolen og opplevelser av skolens vilje og praksis for å tilrettelegge. Kapittelet er delt opp etter hvilke temaer som har vist seg å være viktige for våre informanter. Deretter ser vi på hva folkehøyskolene forteller om sin tilgjengelighet og hvilke utfordringer de selv opplever i arbeidet med å tilrettelegge for unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. Vi fremhever også gevinstene av å inkludere elever med funksjonsnedsettelse på folkehøyskolen.

Unge funksjonshemmede presenterer til slutt sine anbefalinger for en mer inkluderende praksis og henviser til ressurser for tilrettelegging og tilgjengelighet.

Hva mener vi med tilgjengelighet og tilrettelegging?

Personer med funksjonsnedsettelse kan ha behov for tilrettelegging for å kunne delta og utnytte sitt potensiale i samfunnet, slik dette er lagt opp i dag. Dessverre utestenges fortsatt mange fra opplevelser og tilbud, fordi disse ikke er tilgjengelige. Som et svar på dette, har universell utforming oppstått som en viktig strategi.

Universell utforming

«Med *universell utforming* menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming.»

Hentet fra «FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne», Artikkel 2

Universell utforming er en visjon for universelle løsninger, der hensynet til et mangfold i befolkningen skal lede planlegging. Prinsippet om universell utforming gjør seg også gjeldende for læresteder. I grunnskole og i høyere utdanning har den universelle tankegangen på mange måter erstattet det tradisjonelle fokuset på enkeltvis tilrettelegging. Heller har det blitt en viktig oppgave å utforme miljøet slik at flest mulig elever som er kvalifiserte til opptak, kan inkluderes i ordinære løsninger og få utbytte av tilbudet, uavhengig av funksjonsevne¹. Universell utforming handler om likeverdige løsninger. Når vi snakker om universell utforming av læringsmiljøet, går tanken om universelle løsninger forbi det fysiske formatet på inne- og uteområder. Også IKT og undervisning skal være bygget opp slik at alle kan få med seg budskapet, uavhengig av motorikk, syn eller hørsel.

1. Knarlag, K. (i.d.) Universell utforming av læringsmiljø. Veileder. Hentet fra: <https://www.universell.no/files/share/file-upload/352/Universell%20utforming%20av%20l%C3%A6ringsmilj%C3%B8.pdf>

Fordi vi fortsatt er et stykke unna et universelt utformet samfunn i Norge, er det ofte mer relevant å snakke om *tilgjengelighet* for ulike grupper. **Tilgjengelighet handler om å tilrettelegge for menneskers ulike behov og kan innebære spesielle løsninger som sikrer fremkommelighet og bruksmuligheter.** Det berører områder som informasjons- og kommunikasjonsteknologi, samferdsel, transport, byggverk, uteområder og produkter. **Tilrettelegging kan være et middel for å oppnå bedre tilgjengelighet, der utformingen av et miljø i utgangspunktet ikke er tilgjengelig for alle.** Tilretteleggingen kan enten være generell eller individuell.²

Funksjonsvariasjoner

Det finnes store variasjoner av funksjonsnedsettelse. Tilsvarende er det stor forskjell på hva slags, og hvor mye, tilrettelegging den enkelte har behov for. En elev med kronisk migrene kan først og fremst være avhengig av fleksibilitet og eget internatrom, en elev med en muskelsykdom kan kreve fremkommelighet for rullestol eller rullator/gåstol og en elev med lærevansker kan ha behov for tilpasset undervisningsmateriale. Funksjonsnedsettelse kan både arte seg og oppleves forskjellig. Dette forsterker behovet for å lytte til hvordan den enkelte påvirkes av sin diagnose i hverdagen. På folkehøgskolen vil mange oppleve at de blir mer eller mindre inkludert, avhengig av hvor tilgjengelig læringsmiljøet på skolen er. Det samme gjelder i samfunnet ellers. Dersom samfunnet er universelt utformet vil færre møte barrierer som vil virke ekskluderende, og som gjør dem funksjonshemmede.

En funksjonsnedsettelse viser til tap av, skade eller avvik i en kroppsdel, eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner. Eksempelvis kan dette dreie seg om nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon eller ulike funksjonsnedsettelse på grunn av allergi, hjerte- eller lungesykdommer.

En funksjonshemming oppstår når det er et gap mellom et individs forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon. Funksjonshemming er ikke en individuell egenskap, men et forhold eller en situasjon som kan oppstå i individets møte med samfunnet/de fysiske omgivelsene.

Dette er definisjonene som Unge funksjonshemmede benytter. Hentet fra Bufdir.no.

2. Kapittel 3.5 i NOU 2005:8 (2005). Likeverd og tilgjengelighet— Rettslig vern mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Bedret tilgjengelighet for alle. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Folkehøyskolen: En skole for livet

Folkehøyskolen ledes av en annen pedagogisk tradisjon enn andre skoleslag. Gjennom året legges det vekt på tid og samtaler mellom lærer og elev, heller enn klassiske forventninger til «lesing og pugging». På folkehøyskolen bor elevene på internat og får tilbud om aktiviteter og læring som strekker seg forbi en tradisjonell skoledag. I dag legger både samfunnet og den enkelte elev betydelige ressurser i ordningen. Til tross for dette, er folkehøyskolen relativt lite forsket på.

I Norden har folkehøyskolen sitt utspring i tankegodset til danske N.F.S. Grundtvig (1783-1872) som ønsket å opprette det han betegnet som «en skole for livet». I dag har folkehøyskolene et etablert formål om å fremme allmenndanning og folkeopplysning (folkehøyskoleloven §1). Folkehøyskolen har en eksamensfri ordning og elevene undervises i og gjennom fag. I idégrunnlaget til folkehøyskolene fortelles det om kjerneverdier som frihet, fellesskap og helhet, og disse springer ut av et grunnleggende syn der alle mennesker er likeverdige og unike.³

Knutas og Solhaug viste i en rapport i 2010 at elever opplever gevinster som *personlig modning, utvikling av selvverd og mestringsforventning, sosial læring og forberedelse til utdanning*, etter et år på folkehøyskole.⁴ Forskerne trekker frem folkehøyskolen som et sted der den enkelte får tid til å oppdage og utvikle sine evner. Elever blir tilbudt et fellesskap som er åpent for alle, og som ikke betinges av spesielle ferdigheter.

Dette er også inntrykket som Unge funksjonshemmede har fått gjennom samtaler og besøk på folkehøyskoler. Folkehøyskolen ønsker å være inkluderende og integrerende, og vil bidra til folkeopplysning blant et mangfold av elever. På folkehøyskolen finnes det mer tid mellom elev og lærer, og mellom elevene selv. Det ligger til rette for at eleven kan bli sett og hørt i større grad enn i grunnskolen eller på universiteter og høyskoler. Mange opplever mindre prestasjonspress på folkehøyskolen og setter pris på kombinasjonen av frihet og støtte som denne skolen gir, i overgangen til et mer selvstendig liv.

3. Folkehøgskoleforbundet sitt idé og prinsippprogram 2017-2021 og Noregs kristelige folkehøgskolelags idé- og prinsippprogram 2019-2023.

4. Knutas, A. og Solhaug, T. (2010). «Som et sang i sinnet – som et eneste sollyst minne». Elevers utbytte av folkehøgskolen. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

En skole for alle

Folkehøyskolene har stor faglig og pedagogisk frihet, og står fritt til å definere sine egne verdigrunnlag. Samtidig mottar alle godkjente folkehøyskoler statlige tilskudd. Retningslinjene og premissene for å motta dette tilskuddet, er beskrevet i Folkehøyskoleloven. Målet for den statlige støtten er å bidra til drift av folkehøyskolene, og å legge til rette for allmenndanning og folkeopplysning.⁵

Etter loven er folkehøyskolene pålagt å sikre et godt læringsmiljø på skolen og må, gjennom dette, legge til rette for elever med «særskilte behov» så langt det er rimelig og mulig (Folkehøyskoleloven §5). Det presiseres at både tekniske innretninger og fysisk miljø må være utformet slik at elever med funksjonsnedsettelse kan studere ved skolen (§5, bokstav g). Paragrafens siste bokstav fastsetter at læringsmiljøet bør være utformet etter «prinsippet om universell utforming» (§5, bokstav i).

Slik det kommer frem i folkehøyskoleloven, og i tilknyttede forskrifter, skal folkehøyskolen som prinsipp være et tilbud for bredden av elever. I forskriftene til folkehøyskoleloven uttrykkes det at alle kurs som «inngår i tilskuddsgrunnlaget», skal være åpne for alle (§3). Videre må kursene gjøres offentlige gjennom folkehøyskolenes kurskatalog, annonsering eller «på en annen tilfredsstillende måte» (ibid). Dette betyr i praksis at den elektroniske informasjonen om tilbudene må være universelt utformet, slik at alle kan oppfatte og gjøre seg kjent med tilbudene. Folkehøyskolene er også pliktet til å informere om eventuelle opptakskriterier på kursene (ibid, andre ledd).

Det er sannsynlig at folkehøyskolene møter utfordringer knyttet til det å utforme dagens fysiske og pedagogiske miljø slik at det er fullstendig universelt utformet. Allikevel bør universell utforming i så stor grad som mulig, være et aktivt mål. Prinsippet bør ligge til grunn i planleggingen av tilbudet, slik at dette ikke bare er tilpasset «gjennomsnittseleven». Dersom funksjoner er universelt utformet, vil dette redusere behovet for å sette inn kompensierende tiltak til elever som har en funksjonsnedsettelse.

5. Se blant annet formuleringene i kapittel 253, post 70 i regjeringens forslag til statsbudsjettet, Prop. 1 S (2019-2020). Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). Oslo: Det kongelige kunnskapsdepartement.

Særtilskudd for tilrettelegging for elever med funksjonsnedsettelse

Fire skoler mottar ekstra støtte fra staten for å dekke merutgifter for «særskilt tilrettelegging for elever med redusert funksjonsevne», som følge av en høy andel av elever med funksjonsnedsettelse på skolen. Tilskuddsordningen ble opprettet i 1983 og skal «gjøre det mulig med et godt tilbud til funksjonshemmede elever».

Dette er de fire folkehøgskolene:

- Lundheim folkehøgskole (prioriterer et antall elever med primært fysiske funksjonsnedsettelse).
- Peder Morset folkehøgskole (prioriterer et antall elever med primært psykisk utviklingshemming).
- Folkehøgskolen Nord-Norge (prioriterer både elever med psykiske og fysiske funksjonsnedsettelse).
- Ål folkehøgskole og kurscenter for døve (prioriterer døve og tegnspråkinteresserte).

Informasjonen er hentet fra Utdanningsdirektoratet. Tilgjengelig fra: <https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskudd-for-folkehogskoler/sartilskudd-til-folkehogskoler-i-norge/>

Om undersøkelsen

Rapporten bygger på til sammen 18 intervjuer med unge som har gått på folkehøyskoler, unge som *ønsket* å gå på en folkehøyskole og ansatte ved folkehøyskoler. Den bygger også på en spørreundersøkelse som ble sendt til rektor ved alle folkehøyskoler våren 2019. Både spørreskjema og intervjuguider har blitt gjennomarbeidet etter pilotsamtaler og litteratursøk. Det finnes lite informasjon om tilrettelegging for elever med funksjonsnedsettelse som ønsker å gå på folkehøyskole. Rapporten kan starte å fylle et gap i litteraturen, men er begrenset i omfang. Vi vil derfor oppfordre til videre studier av temaet.

Prosjektets fremgangsmåte og metode er forankret i samarbeid med en referansegruppe. Referansegruppen har vært med på å heve kvaliteten på prosjektet, men står ikke ansvarlig for eventuelle feil eller mangler i denne rapporten.

Spørreundersøkelse

Formålet med spørreundersøkelsen var å skaffe et innblikk i hvilke erfaringer og mål folkehøyskolene har for likestilt deltakelse og tilrettelegging. Undersøkelsen ble distribuert via e-post til rektor ved landets 82 folkehøyskoler, med skoleadministrasjonen i kopi. Respondentene ble bedt om å vurdere tilbudet på egen skole, gjennom avkryssninger og kommentarer på 35 spørsmål. Blant annet ble det stilt spørsmål om folkehøyskolens læringsmiljø, erfaring med å tilrettelegge for elever med ulike utfordringer og status for fysisk tilgjengelighet på området.

Spørreundersøkelsen mottok svar fra 64 folkehøyskoler.⁶ Dette utgjør en respons på 78 prosent. Metoden har tillatt oss å samle inn informasjon over et geografisk spredt område, relativt effektivt. Ulempene med en slik undersøkelse er at den gir mindre rom for nyanser og forklaringer, men flere kommentarfelt ga respondenten muligheter til å utdype. Det er viktig å understreke at spørreundersøkelsen har lagt opp til folkehøyskolenes subjektive vurderinger. Unge funksjonshemmede har derfor ingen garanti for at forholdene faktisk er slik de er gjengitt.

Dybdeintervjuer

Våren og sommeren 2019 gjennomførte vi **12 intervjuer av unge med funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdommer** mellom 19 og 33 år. I gruppen var det elever som gjennomførte folkehøyskole det året, tidligere elever ved folkehøyskolen og unge som *ønsket* å gå på folkehøyskole. Informantene ble oppfordret til å utdype sine erfaringer, men ble også stilt felles spørsmål om egen bakgrunn, opplevelse av folkehøyskolens målgruppe, informasjonsutvekslingen med folkehøyskolen, hverdagen på folkehøyskolen og utbyttet av året. Tre av informantene startet aldri på folkehøyskole. De fikk utdype årsakene og hva som eventuelt kunne muliggjort et år på folkehøyskole.

6. Opprinnelig mottok vi 70 individuelle svar, men ved seks skoler har både rektor og én ansatt besvart undersøkelsen. Seks svar fra øvrige ansatte er derfor fjernet. Ved sammenligning ser vi at rektor maler et mer positivt bilde enn den andre respondenten. 10 respondenter har unnlatt å oppgi folkehøyskolens navn. Disse må anses som anonyme.

Informantene ble rekruttert gjennom Unge funksjonshemmedes nettverk og sosiale medier. I tillegg ble enkelte deltakere rekruttert gjennom snøballmetode, altså etter henvisninger fra informanter. I utvalget er det en overvekt av kvinner. Dette er et tilfeldig resultat av hvem som tok kontakt og godtok et intervju.

Det er stor variasjon i informantenes diagnoser og funksjonsnedsettelse. Noen diagnoser er synlige, noen kommer kun til syne ved enkelte situasjoner og andre fremstår som usynlige. Noen er mer vanlige, andre er sjeldne. Noen av informantene har funksjonsnedsettelse som påvirker sanser og mobilitet, noen kognitiv funksjon og flere opplever at energien deres påvirkes. Informantene har hatt ulike behov for tilrettelegging, og erfaringene er ikke nødvendigvis representative for andre med samme diagnose. Likevel har fortellingene gitt oss verdifull innsikt i hvordan folkehøyskolen oppleves for elever som har behov for en form for tilpasning av studie- eller bosituasjon. Det er også mulig å skimte flere fellestrekk i det informantene forteller.

Som et supplement til spørreundersøkelsen gjennomførte vi også **seks intervjuer med ledere og ansatte ved folkehøyskoler**. Disse samtalen har vært viktige for å danne et mer helhetlig bilde av hvordan folkehøyskolen møter unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. For å sikre en viss bredde i utvalget, har vi snakket med skoler med ulikt verdigrunnlag, eierskap, geografisk beliggenhet og linjetilbud. Med enkelte unntak av rektorer, har intervjuene vært anonyme. Vi har ønsket en åpen dialog med informantene om deres erfaringer og tanker knyttet til tilrettelegging. Informantene har blitt oppfordret til å reflektere over skolens mål og prioriteringer, samt hva som hemmer og eventuelt fremmer en bedre tilrettelegging for elever med funksjonsnedsettelse.

Navn som er gjengitt i rapporten er *fiktive*. Mange unge informanter er omtalt med diagnosegruppe, fremfor diagnose, for å sikre at hen ikke kan identifiseres. Enkelte sitater har blitt redigert av hensyn til lengde og klarhet i tekst.

Elevens møte med folkehøyskolen

Dette kapittelet vil skildre hvilket bilde informantene i elevgruppen hadde av folkehøyskolen før de startet, hvordan de opplevde kontakten med folkehøyskolen og det første møtet. Fellestrekkene kan være interessante for ansatte på folkehøyskoler som jobber med kommunikasjon. Elevenes fortellinger om de første ukene på folkehøyskolen vil videre være viktige innspill til folkehøyskolens ansatte i fasen der det planlegges for elevenes ankomst og mottakelse. I hovedlinjer kommer det frem at:

- Informantene etterlyser bedre informasjon om hvilke skoler som er åpne for alle og kan tilpasse bo- og undervisningssituasjon.
- Informanter møter fordommer og usikkerhet i dialogen med en del folkehøyskoler. Fordommer brytes gjerne utover året, når eleven og skolen blir kjent.

En skole for meg?

Som andre jevnaldrende har informantene i prosjektet fortalt om ulike motivasjoner for å gå på folkehøyskole. En informant forteller at et år på folkehøyskole hadde vært drømmen i vennegjengen i flere år og ble et naturlig ønske mot slutten av videregående skole. Noen forteller at de ønsket å utvikle seg som menneske, utvikle selvstendighet og pleie interesser og fagkunnskaper før videre utdanning. Andre hadde et behov for å flytte langt vekk fra sine kjente omgivelser og starte «på nytt». Dette kunne være på grunn av mobbing, vanskelig skolegang eller av ren motivasjon for å teste ut bistandsbehov og sosial kompetanse.

Flere forteller at de kjente til folkehøyskolen fordi venner eller bekjente hadde gått på en bestemt skole, eller snakket om det. Undersøkelsen viser at nettverk har hatt mye å si for hvilken kjennskap informantene har hatt til de ulike folkehøyskolene. Andre fant frem til tilbudet mer tilfeldig. Gjennomgående forteller mange at de har vært usikre på hvilke folkehøyskoler som kan gi dem et godt tilbud og hvilken målgruppe folkehøyskolen generelt retter seg mot.

«Jeg bare visste at det fantes, fordi jeg kjente så mange som hadde gått på folkehøyskole før. Det var bare noe som ble snakket om på videregående. Alle som var ett år eldre snakket om det (...) Jeg tenkte ikke at det var en mulighet for meg før jeg så at noen jeg kjente, som også hadde en funksjonsnedsettelse, skulle gå på folkehøyskole.»

Petra, Cerebral Parese (CP) og moderate kognitive vansker

Flere trekker frem at man fort danner seg et inntrykk av folkehøyskolen, basert på reklame for mer krevende linjer, som villmarksliv, ekstremспорт og backpacking. Dette fører med seg en viss forventning om folkehøyskolens målgruppe og hvilke ferdigheter og interesser man bør ha, for å få utbytte av et slikt år. I dag finnes det en stor bredde av linjer som man kan gå på. Intervjuene forteller allikevel at denne bredden kan falle gjennom i folkehøyskolenes annonsering av tilbudene sine. Ansatte forteller at dette kan være resultatet av en økende kommersialiserende trend, der folkehøyskolene konkurrerer om elever og til en viss grad forsøker å overgå hverandre i spennende og eksotiske tilbud.

Lite informasjon om tilgjengelighet og tilrettelegging

Folkehøyskolens frie stilling i skolesystemet innebærer at folkehøyskolene står relativt fritt til å utforme informasjon og reklame for egen skole. For mange skoler blir tidligere elever viktige ambassadører og skolen går «i arv» i miljøer og familier. Hva som opplyses om på folkehogskole.no⁷, skolens nettsider og i kataloger, utover det rene linjetilbudet, bestemmes av den enkelte skole.

Opplevelsen av at det mangler informasjon om tilgjengelighet og tilrettelegging går igjen som en tydelig fellesnevner blant informantene i prosjektet. Samtlige forteller at det var vanskelig, eller helt umulig, å finne frem til informasjon om hvilke skoler som var fysisk tilgjengelige og kunne tilrettelegge undervisning eller internatsituasjonen for elever med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. Det var også tydelig at informantene visste lite om hvilke rettigheter de hadde til å få skoleåret tilpasset.

«Det er lite info da. Så jeg skjønner godt hvorfor man med en funksjonsnedsettelse kanskje ikke søker. (...) jeg så også for meg at det kom til å bli vanskelig å begynne på folkehøyskole, fordi det er det jeg har hørt. Det er ikke tilrettelagt, ikke universelt utformet, man vil helst at du skal begynne på Lundheim, fordi det er enklere, og det er jo ikke sikkert du får BPA ...»

Linda, Cerebral parese (CP)

For elever som ønsker å gå på botreningslinjer, finnes det bedre informasjon. Disse linjene blir gjerne omtalt som «tilrettelagte linjer». Ønsker man derimot å vite om det er rullestoltilgang, heis, teleslynge, fleksibilitet i timeplanen eller mulighet for å fortsette hos psykolog, er eleven nødt til å ta kontakt med hver enkelt skole for å spørre om det kan tilrettelegges. Dette kommer også frem i spørreundersøkelsen og i samtaler med ansatte på folkehøyskolen. Ansatte bekrefter at informasjon om tilgjengelighet og tilrettelegging først og fremst tilbys over telefon eller e-post. Noen skriver at de ikke går ut med informasjon om at de kan tilrettelegge, men i utgangspunktet er åpne for at alle kan søke.

7. www.folkehogskole.no er en sentralside med generell informasjon om folkehøyskolen og gir en oversikt over alle folkehøyskoler i Norge og deres tilbud. Folkehøyskolene er selv ansvarlige for den informasjon som ligger ute under deres skole.

I spørreundersøkelsen oppgir 80 prosent av respondentene at det finnes bilder av folkehøyskolens fellesrom, undervisningsrom og internater på internett. Dette er positivt, men informanter har også oppdaget at ikke alt kommer til syne gjennom bilder.

«Skolen ligger i fire forskjellige bygg, som man må gå mellom. Jeg sjekket de tingene på bilder før jeg kom. Det så ut som om det var to bygninger, men så var det egentlig fire forskjellige bygg. Så man kan ikke se alt på bilder.»

Petra, CP og moderate kognitive vansker

Informasjon er viktig for elever som er nødt til å planlegge skolehverdagen etter hensyn til egen kropp eller mentale helse, eller for elever som er usikre på om tilbudet passer for dem. På folkehøyskolen handler det ikke bare om at man skal få med seg undervisningen, men man må også vite at man faktisk vil kunne bo på internatet og delta i sosiale aktiviteter.

Informantene trekker frem informasjon som helt vesentlig, men påpeker også at informasjonen bør gis på en gjennomtenkt og respektfull måte. For mange vil segregerte løsninger for informasjon bidra til at man får en merkelapp som «annerledes». Unge med funksjonsnedsettelse ønsker ikke å bli referert til som en egen kategori, men etterlyser at informasjon om målgruppe og tilgjengelighet bakes inn i den ordinære informasjonen til elevene, på folkehøyskolens hjemmesider og i trykket materiell. Det finnes ikke nødvendigvis en fasit på hvordan dette bør gjøres, men som én informant reflekterer, handler det om hvordan man kan tilby informasjon på en likeverdig måte.

«Det handler om mangfoldet, det handler ikke om at man skal tilby et spesielt tilbud eller at man har egne grupper, men det handler om at alle folk er forskjellige. Alle folk har ulike behov, at man skal være en folkehøyskole der alle har plass. En mangfoldig folkehøyskole. Og det bør gjenspeiles i informasjonen man gir også.»

Linda, Cerebral parese (CP)

Én av konsekvensene som følger av mangelfull informasjon, er at fordommer og usikkerhet synes å reproduseres. Ungdom blir nødt til å basere seg på det andre har erfart og de tilbakemeldingene som andre har fått fra folkehøyskolen.

«Man hører litt i [miljøet]. De fleste har gått på folkehøyskoler som tilbyr tilrettelegging, som Lundheim eller Peder Morset. Jeg har tenkt at det er det eller ingen ting, på en måte. Det er disse du må velge om du vil gå på folkehøyskole, når du har en funksjonsnedsettelse.»

Linda, Cerebral parese (CP)

Mangel på informasjon kan være en barriere for å søke på folkehøyskole. Unge forteller at prosessen med å finne frem til en skole som er åpen for alle og kan tilrettelegge for den enkelte, er slitsom. Dette har sammenheng med at søknadsperioden sammenfaller med det siste året på videregående skole, som stjeler mye energi og tid fra de unge.

Mangfold på bilder og i tekster

En informants fortelling illustrerer at informasjon ikke bare får betydning i skriftlig form. For Stine ble valget av folkehøyskole avgjort den dagen hun så et bilde av en elev i rullestol på skolens nettsider.

«Det som avgjorde hele greia for meg, var at jeg så et bilde av en skoleklasse som bar en i manuell rullestol opp på den kinesiske mur. Da tenkte jeg «okei, da prøver vi den her. Den her så ut som den var... ja, åpen for funksjonsnedsettelser», tenkte jeg.»

Stine, ledd- og muskeltilstand

Bildet fortalte at Stine ikke ville være den første med et tilretteleggingsbehov, men ga også uttrykk om at skolen var for alle. Hvem som får plass på bilder og i blogger, har mye å si for hvordan man som utenforstående leser folkehøyskolens holdning til inkludering og mangfold. Kjenner man seg ikke igjen i det som gjengis på kommunikasjonsplattformene, er det enkelt å tenke at dette ikke er et tilbud som passer for alle. Da blir terskelen for å ta kontakt høyere.

Usikkerhet rundt folkehøyskolens målgruppe løftes frem av flere informanter, men ikke hos alle. For enkelte var det en naturlig oppfatning at man i utgangspunktet skulle kunne søke på en hvilken som helst skole. Elever med nedsatt motorikk eller syn opplevde at denne positive oppfatningen ikke stemte, etter hvert som de tok kontakt med skolene. Dette kan ha sammenheng med den informasjonen som folkehøyskolene gir, eller i større grad, *ikke* gir.

Dialogen mellom skole og elev

Tilbakemeldingene som unge med funksjonsnedsettelse får når de spør om tilrettelegging, varierer. Noen folkehøyskoler vurderer alle søkere og er innstilt på å imøtekomme tilretteleggingsbehov. Folkehøyskolene er generelt vant til å tilrettelegge for dietter, allergier og lærevansker, og mottar hvert år forespørsler om dette. Dersom behovene for tilrettelegging er andre enn disse, kan det virke som om folkehøyskolene blir mer nølende i sine svar. Spesielt kommer dette frem i tilbakemeldingene som personer med nedsatt bevegelse eller sterkt nedsatt syn får. Mange folkehøyskoler er usikre på hvilke tiltak som vil kreves og kan fort bli skeptiske til at de kan få til en god tilpasning. Hvis folkehøyskolen vurderer at de bør sette inn ekstra ressurser, må det gjerne avklares om de kan få støtte til dette, før eleven får godkjent opptaket.

«Jeg tok kontakt med de skolene jeg var ekstra nysgjerrig på. Der fikk jeg til svar at de ikke hadde hatt funksjonshemmede der før. Jeg fikk høre at det kunne bli vanskelig. Og når man får det svaret, så er det lett å ta det som en fasit. Også ser man på mer tilrettelagte skoler.»

Ane, Cerebral parese (CP)

Mange vegrer seg for å ta kontakt med de ulike skolene, for å forklare sin egen situasjon. Denne følelsen kan forsterkes når man gang på gang opplever å møte usikkerhet og avslag. Louisa forteller at hun var i kontakt med mange folkehøyskoler, før hun trodde at hun hadde funnet drømmeskolen.

«[På ett sted] var jeg faktisk borte og så på skolen. Og tenkte at «yes, dette er drømmeskolen» og de var kjempepositive helt til jeg sa hva jeg trengte hjelp til. Da hørte jeg ikke noe mer fra dem. Da sluttet de å svare på mail.»

Louisa, ryggmargsbrokk

Louisa hadde behov for enkel assistanse i treningsrommet og en rist foran et inngangsparti, slik at hun kunne komme seg frem med rullestol. I tillegg håpet hun at skolen kunne legge morgensamlingen til et sted uten bratte trapper, slik hun ville få mulighet til å delta på denne. Louisa forteller at dialogen gikk fra å være veldig positiv, til å bli kuttet, på kort tid. Dette gjorde at hun nesten ga opp tanken om at hun skulle få gå på folkehøyskole.

Ønsker ikke «botrening»

Det er viktig å presisere at ingen av respondentene har gått på det folkehøyskolen kaller «tilrettelagte linjer» eller «botreningslinjer». Disse linjene er som hovedregel tilpasset elever med psykisk utviklingshemming eller elever som ikke kan følge et ordinært undervisningsløp. Målgruppen i dette studiet er elever med funksjonsnedsettelse som har gode forutsetninger for å gå på ordinære linjer, men som har behov for en form for tilpasning. Det kan være snakk om et tilgjengelig fysisk miljø, tilpasset undervisningsmateriale, hjelpemidler eller et tilpasset tidsskjema.

Generelt virker det som det råder enkelte fordommer og forestillinger om hva en elev med en funksjonsnedsettelse får til og ikke får til. Flere av informantene vi har snakket med, forteller at de ble videresendt til andre skoler eller henvist til «botreningslinjer», når de tok kontakt med den skolen de var interessert i. De forteller at de kjenner til mange som har opplevd det samme og som har valgt bort folkehøyskole fordi de ikke er interesserte i tilrettelagte linjer.

«Jeg må egentlig innrømme at jeg ikke følte at jeg ble ... jeg ble litt skuffet over hvordan jeg ble tatt imot. Jeg sendte inn en søknad, eller en begrunnelse for hvorfor jeg vil gå på akkurat den folkehøyskolen. Sånt som alle gjør. Og da fikk jeg tilbake at «vi tilbyr ikke botreningslinje her.»

Linda, Cerebral parese (CP)

Henvisningen til botreningslinjer er uheldig og stikker dypt for unge som søker samme muligheter som alle andre. Muligheten til å fordype seg i en bestemt linje er gjerne avgjørende for hvilken skole de først tar kontakt med eller søker på. Linjen skal passe med interessene deres og gjerne være relevant for hva de ønsker å gjøre senere i livet. I spørreundersøkelsen og intervjuene med ansatte bekreftes det at flere skoler velger å henvise til andre skoler, om de opplever at disse er «bedre rustet» til å ta imot eleven. Disse skolene kan tilby helt andre linjer. Flere elever med funksjonsnedsettelse, spesielt med nedsatt bevegelse, blir i praksis nødt til å velge skole ut i fra fysisk tilgjengelighet, heller enn interesser for fag og aktiviteter. Tilbudet kan i forlengelse oppleves som veldig snevert. Louisa forteller om frustrasjonen over at hun ikke har de samme valgmulighetene som vennene sine.

«Da jeg først hørte om dette prosjektet, så var jeg midt i søknadsprosessen og hadde vel egentlig ikke funnet noen skole som sa at «ja, vi tar deg inn» og «dette går fint». Hvorfor skal det ikke være like enkelt for meg som for alle andre, bare fordi jeg sitter i rullestol?»

Louisa, ryggmargsbrokk

Det finnes også unntak fra disse trendene. Én informant forteller at henvendelsen hennes ble tatt godt imot og at folkehøyskolen var positivt innstilt, til tross for at skolen ikke var fullt ut tilgjengelig. Skolen fortalte at de hadde en ambisjon om at alle elever skulle kunne være med på alt og eleven følte seg godt ivaretatt fra første samtale. For elever med psykiske lidelser og epilepsi var tilbakemeldingene fra skolene også gode. Det kan virke som om folkehøyskolene vurderer det som mindre problematisk å tilrettelegge for disse diagnosegruppene.

Informantene som ikke startet

Det var ulike grunner til at noen informanter ikke startet på folkehøyskole. Én mann, Thomas (senskadet etter alvorlig sykdom), opplevde å få positive tilbakemeldinger fra skolen, men vurderte at prisen for et år på folkehøyskole var høy, sammenlignet med det utbyttet han selv trodde han ville få, med redusert energi. Emma fikk tilbakemelding fra folkehøyskolen om at de hadde hatt blinde og svaksynte før, så fysisk tilrettelegging for dette var mulig. Samtidig var det like viktig for Emma at hun kunne få tid til å restituere i hverdagen. Hun forteller at hun får sterk hodepine om hun sliter seg veldig ut og ikke har kapasitet til å ha like stor timeplan som andre, ikke minst hvis hun skal være med på sosiale aktiviteter. Hun forteller at folkehøyskolen ikke var villig til å gi henne fritak fra enkelte timer.

Mange folkehøyskoler har en ambisjon om at ingen skal sitte på rommet og deltakelse er viktig. Dette skaper utfordringer for de som er avhengig av å porsjonere ut energien sin, i løpet av en dag. Én av skolene vi snakket med, har tatt høyde for dette dilemmaet og har i enkelte situasjoner latt eleven få prioritere sosiale aktiviteter over obligatoriske, faglige aktiviteter. Andre foreslår alternative aktiviteter.

Louisa forteller at hun lenge hadde hatt lyst til å gå på folkehøyskole, men fikk stadig tilbakemeldinger fra folkehøyskoler om at det kunne bli vanskelig. Bygg eller linjer var ikke godt nok tilrettelagte og det ville bli vanskelig å ta hensyn til nedsatt bevegelse på lengre turer. Dette fikk hun høre fra de 8-10 skolene hun var i kontakt med.

Utilgjengelige turer og bygg går igjen som årsaker for at unge med funksjonsnedsettelse ikke får tilgang til de linjene de ønsker. Noen blir også fortalt at fellesturer vil bli vanskelig å gjennomføre og at eleven må forberede seg på å gjøre noe alternativt. Dette kommer tydelig frem i tilbakemeldinger som Unge funksjonshemmede har fått gjennom prosjektet. Også ansatte bekrefter gjennom intervjuer at folkehøyskolenes reisevirksomhet legger begrensninger på hvem som kan gå på linjen, fordi det stilles fysiske krav eller reisemålene er utilgjengelige. Disse funnene strider imidlertid med hva folkehøyskolene selv forteller i spørreundersøkelsen, der mange oppgir at de har fokus på tilgjengelighet og tilrettelegging på turer. Vi vet imidlertid lite om hva folkehøyskolen legger i dette og hvem det tilrettelegges for.

Skolestart

Det er lett å forestille seg at det første møtet med folkehøyskolen er spennende for alle elever. Kanskje er dette første gang man flytter vekk fra familie og inn i et ukjent internatliv, der man må forholde seg til andre normer og ulike mennesker. Ved siden av bekymringer rundt dette kan unge med funksjonsnedsettelse også være nervøse for hvordan de vil bli møtt av både lærere og medelever.

Da året på folkehøyskole skulle starte, forteller de fleste av informantene at de visste lite om hva de gikk til. Hvor enkelt ville det være å bli kjent med andre? Ville man finne noen man kunne klaffe med sosialt? Hvordan ville lærere forstå seg på den enkeltes behov og forutsetninger? Hvilke fordommer ville man møte fordi man så litt annerledes ut, eller hadde behov som ikke nødvendigvis syntes?

De fleste informantene forteller at de hadde dialog med folkehøyskolen i forkant av semesterstart. Disse møtene var gunstige for å avklare gjensidige forventninger og eventuelle utfordringer med bygg, internatliv eller undervisningssituasjoner. Flere informanter forteller også at det ble organisert et møte mellom eleven og rektor eller linjelærer, like etter ankomst. Dette kunne være møter initiert av eleven, eller av ansatte. Oppstartsmøtene beskrives som spesielt positive og gir både elev og folkehøyskolens ansatte muligheter til å stille spørsmål om tilpasninger og avklare forventninger. Samtidig kan dette møte falle for sent for å planlegge en inkluderende oppstart for elevene. Flere elever forteller at introduksjonen på skolen ble krevende. Mange aktiviteter for å bli kjent med de andre elevene passet dårlig eller var umulige å gjennomføre for eleven med en funksjonsnedsettelse.

Petra forteller om en fellestur i starten, der elever fra hele skolen skulle møtes og bli kjent. Det hadde vært lite informasjon om aktivitetene på forhånd og det viste seg at hun ikke kunne være med på noe av det som ble organisert.

«Aktivitetene foregikk i et veldig høyt tempo, man løp hit og dit ... Eller så var det et yogaopplegg og det kan jeg heller ikke. Eller oppgaver der man skulle bruke hjernen, nøtter. Det blir litt vanskelig når du har kognitive vansker. Ingen ting fungerte for meg. Og dette var for å bli kjent.»

Petra, CP og moderate kognitive vansker

Aina (nedsatt hørsel) forteller at det sosiale var vanskelig i starten. Det første som skjedde, var at elevene ble stilt i ring og skulle høre, huske og gjenta hverandres navn så lenge man klarte, før man droppet ut. Aina forteller at hun var dømt til å tape. Linda (CP) forteller at skolen dro på en felles introduksjonstur i skogen. I utgangspunktet var hun innstilt på at denne turen ville være lite tilrettelagt, men det oppstod flere problemer enn forventet. Det fantes ikke tilrettelagte toalett og Linda følte at hun ble veldig til bry for de andre elevene. På skolen til Ane (CP) ble det arrangert en høsttur med ulike lagoppgaver. Gruppen hun ble satt i, fikk verken teste klatrepark eller de samme raftingrutene som de andre. Hun opplevde at lærerne vurderte hennes evner og ikke fant rom for å diskutere. Senere fikk hun vist lærerne at klatreparken ikke var noe problem.

Elevpresentasjoner

Mange unge kan kjenne seg igjen i presset om å gi et godt førsteinntrykk når man starter på en ny skole. På folkehøgskolen skal man bo tett sammen. For unge med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer, kan det være viktig å informere de nærmeste om hvordan dette påvirker dem, eller om hvordan medelever skal handle hvis det oppstår en alvorlig situasjon. Mange av informantene har tatt initiativ til, eller fått tilbud om, å fortelle klassen om hvordan det er å leve med den aktuelle diagnosen eller funksjonsnedsettelsen.

Presentasjoner eller samtaler mellom elevene kan være gode tiltak for å ufarliggjøre funksjonsnedsettelse og bryte fordommer. Generelt snakkes det godt om disse tiltakene. For Janne ga det henne en mulighet til å vise hvordan et epilepsianfall kunne se ut og fortelle hva hun behøvde for å komme kontrollert gjennom det. Dette reduserte usikkerhet blant elevene og Janne behøvde ikke å forklare seg hvis hun måtte avbryte aktiviteter gjennom året. De fleste informantene opplevde at de ble møtt med god forståelse og gode tilbakemeldinger fra medelever etter slike presentasjoner. Funksjonsnedsettelsen ble ingen stor sak, men bevisstheten gjorde at elever kunne bistå når det ble behov for det, hvis de ønsket. Dette forsterket i mange tilfeller samholdet mellom elevene.

Det er viktig at presentasjonene skjer på elevens premisser. I de fleste tilfellene har fremføringene vært svært positive og skapt både åpenhet rundt og forståelse for den enkeltes hensyn i hverdagen. I noen tilfeller har imidlertid ansatte eller eksterne bedrifter vist filmer eller presentert eleven, uten at innholdet eller formen på presentasjonen har vært planlagt med eleven selv. Hvis budskapet ikke samsvarer med elevens identitet eller situasjon, har dette vært vanskelig for eleven.

Som med eksemplene for introduksjonsaktivitetene, kan dette være viktig å tenke gjennom. Mange av informantene så på folkehøyskolen som en ny start og forteller at de endelig kunne slippe å være «hun syke», «hun sjenerte» eller «hun som ble mobbet». Når «bli kjent-aktiviteter» ikke tar hensyn til funksjonsnedsettelse eller introduksjoner ikke foregår på elevens premisser, oppleves dette som et tilbakeslag. Linda forteller at starten på skoleåret var utfordrende på grunn av holdninger på skolen. Hun følte at hun måtte gi mer av seg selv, enn andre. Utover i skoleåret ble det rom for forklaringer, humor og gode samtaler, og holdninger endret seg. Denne trenden går igjen i informantenes fortellinger.

«Det har virkelig gått fra det ene til det andre. Fra natt til dag. Men det tar litt tid altså. Det tok noen måneder faktisk.»

Linda, Cerebral parese (CP)

Hvordan tilrettelegges det for ulike funksjonsnedsettelse?

I dette kapittelet presenterer vi funn fra spørreundersøkelsen og intervjuene med ansatte på folkehøyskolen. Vi lar også elevenes fortellinger stå som kommentarer til hva som fungerer godt og mindre godt, når det kommer til tilrettelegging. Poengene bør ikke leses som en fasit, men kan gi nyttig innblikk i hvordan folkehøyskolene legger opp året og hvordan dette påvirker elever med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. Vi ser at:

- Få skoler har tydelige retningslinjer for hvordan de kan inkludere og integrere et elevmangfold.
- Dialog, åpenhet og fleksibilitet er elementer som går igjen i folkehøyskolenes praksis for å ivareta elevers ulike behov og forutsetninger for læring.
- Flexibilitet har en slagside ved at folkehøyskolen setter inn fortløpende tilretteleggings-tiltak, heller enn å planlegge for disse.
- Både elever og ansatte på folkehøyskolen mener at dagens støtteordninger er vanskelige å forholde seg til.
- Folkehøyskolenes bygningsmasser er bare delvis tilrettelagt for alle, og i minst grad for elever med nedsatt bevegelse.
- Elever med funksjonsnedsettelse forteller at et år på folkehøyskole har hatt svært stor betydning for den enkeltes selvfølelse, selvstendighet, engasjement og motivasjon for videre utdanning.

Kapasitet og tilgjengelighet

Målet med spørreundersøkelsen var å danne et inntrykk av hvor tilgjengelige folkehøyskolene er i dag og hvilken kapasitet de har til å tilpasse året for elever med funksjonsnedsettelse. Vi ønsket også å gjøre folkehøyskolene bevisste på temaet. Folkehøyskolen er primært en skole, med undervisning og læring som hovedformål. Internatordningen gjør imidlertid at bosituasjonen og opplæringen kombineres. Dette gjør at folkehøyskolen kan gi et helhetlig tilbud, der elever får utvikle seg på flere områder enn det faglige.

Spørreundersøkelsen gir inntrykk av at folkehøyskolene har bred erfaring med å tilrettelegge for elever med funksjonsnedsettelse. En overvekt av skolene har også et mål om at folkehøyskolen skal være åpen for alle. Samtidig har vi sett at skolene i liten grad tilbyr informasjon om dette, og elevinformantene forteller om nølende tilbakemeldinger og usikkerhet fra folkehøyskolene i søknadsprosessen. Usikkerheten kan være knyttet til ansattes forutinntatte forventninger til elever med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. Når eleven og de ansatte blir kjent med hverandre, er hovedtrenden at disse forventningene modereres og motbevises.

Funn fra spørreundersøkelsen

- 72 prosent av respondentene oppgir at skolen har erfaring med å tilrettelegge for elever med funksjonsnedsettelse.
- I størst grad uttrykker folkehøyskolene at de kan gi et fullverdig tilbud til elever med lære- eller konsentrasjonsvansker, miljøhemninger (astma, allergi, intoleranse) og psykiske lidelser. Færre folkehøyskoler oppgir det samme for elever med nedsatt syn, nedsatt bevegelse eller kognitive utfordringer. Elever med psykisk utviklingshemming/autisme er gruppen som færrest skoler kan gi et fullverdig tilbud til, men 30 folkehøyskoler oppgir at de kan ivareta disse elevene.
- 70 prosent forteller at de mottar spørsmål om tilrettelegging som de ikke kan innfri. I kommentarfeltet referes det til utilgjengelige bygg og at det er vanskelig å ta inn elever med store assistanse- eller bistandsbehov.
- 62 prosent av respondentene oppgir at de har et mål om å være tilgjengelig for alle. 30 prosent forteller at de ikke har dette målet. 8 prosent svarer «vet ikke».
- 35 prosent oppgir at skolen har planer om å iverksette tiltak for å øke tilgjengeligheten på skolen i nær fremtid.
- En hovedvekt på 42 prosent oppgir at folkehøyskolen «i noen grad» er tilgjengelig for alle. 34 prosent svarer «i stor grad» på det samme spørsmålet.
- 1 av 3 folkehøyskoler oppgir at nettsidene deres er universelt utformet, men mange er usikre på hva dette innebærer.
- 15 av respondentene tilbyr en «botreningslinje» eller tilsvarende. De samme respondentene skårer gjennomsnittlig høyere på grad av tilgjengelighet i undersøkelsen.

Folkehøyskolenes erfaringer med å tilrettelegge for elever med funksjonsnedsettelse er positiv. Vi vet lite om hva som ligger bak tallene fra spørreundersøkelsen, men opplever at **skolene vi har snakket med har et ønske om å inkludere et mangfold av elever**. Allikevel fortelles det om flere barrierer, som gjør inkluderingen vanskelig. Faktorene som i størst grad påvirker hvor langt folkehøyskolen kan strekke seg, er **ansattressurser** og **utformingen på folkehøyskolenes bygg**.

«Vi har gamle bygninger og lokaler som vil kreve svært mye og kostbare ombygginger dersom vi skal kunne legge til rette for disse gruppene.»

Kommentar fra spørreundersøkelse

Mange av folkehøyskolenes bygg er eldre bygninger og ansatte forteller at det mangler ressurser til å gjøre endringer på disse. Tilgjengelighet blir først satt på agendaen når det er snakk om å renovere eller bygge nye bygg. Med unntak av nye skoler, er det trolig ingen eller få skoler som kan betegnes som universelt utformede i dag. Spørreundersøkelsen gir likevel inntrykk av at mange skoler har relativt god fysisk tilgjengelighet. Dette vil si at deler av skolen er utilgjengelige eller vanskelige å komme frem til for enkelte elever, men at skolens primærrom og deler av internatet er tilgjengelig. Det er mye som må på plass, før vi kan snakke om god tilgjengelighet til folkehøyskolene samlet sett.

Ved spørsmål om fysisk tilgjengelighet, forteller...

- 74 prosent at de ikke har teleslynger
- 61 prosent at de ikke har rutiner for varsling ved fare, som kan oppfattes av alle
- 49 prosent at de ikke er behjelpelige med å koordinere tolketjeneste
- 48 prosent at de ikke har automatiske døråpnere
- 39 prosent at de ikke har heis eller trinnfri inngang til etasjer brukt av elever
- 32 prosent at det ikke er mulig for elever å ha med seg assistenter
- 27 prosent at de ikke tilbyr eget bad/WC på internat ved behov
- 26 prosent at de ikke har trinnfri inngang til byggene
- 26 prosent at skolens innendørs fellesrom «i liten grad», «i svært liten grad» eller «ikke» er tilgjengelige for alle (og i minst grad for elever med nedsatt bevegelse)

Alternativ kost: Alle respondentene oppgir at de legger til rette for matbehov, som følge av dietter, intoleranse eller allergier.

Holdninger og mangel på kunnskap

Én folkehøyskole påpeker at elevene ofte er utstyrt med de hjelpemidlene de selv behøver, og at de ikke vil risikere å installere hjelpemidler som få vil bruke og som fort vil «gå ut på dato» etter hvert som teknologien utvikler seg. I intervjuene med elevgruppen forteller også elevene at de har hatt med seg de hjelpemidlene de har hatt behov for, og folkehøyskolen har fått en rask opplæring i hvordan de fungerer. Dette har gått fint for de fleste. Samtidig forteller Aina med nedsatt hørsel at det var litt styrete å få brukt mikrofoner, spesielt på linjeturer og i samlinger utenfor linjefagene. Petra forteller at hun hadde med seg et trillebord, som hun ønsket å bruke som avlastning i kantinen. Hun forteller om lite forståelse fra folkehøyskolen sin side. Det kunne gjerne være én ansatt som forstod seg på elevens behov, men ting ble likevel lite fulgt opp.

«Etter hvert så følte de at det tok plass. Da måtte jeg ta det med meg fra kantina og inn på rommet mitt. Og det var fire trapper fra kantina til rommet mitt. Det var trapper nesten over alt på folkehøyskolen.»

Petra, CP og moderate kognitive vansker

I spørreundersøkelsen spurte vi om hva som kan være med på å forbedre tilbudet til elever med funksjonsnedsettelse på respondentens folkehøyskole. I tillegg til et ønske om flere ansattressurser og/eller høyere lærertetthet og et mer tilgjengelig fysisk miljø, løftes følgende alternativer frem: **«Tydeligere informasjon om elevens behov i forkant av oppholdet»** og **«større kunnskap blant ansatte om funksjonsnedsettelse»**. Fordi mange folkehøyskoler gjennomgående er usikre på om de kan ta imot en elev med en funksjonsnedsettelse og hvordan de kan tilrettelegge, kan det virke som om det foreligger en viss mangel på kunnskap om funksjonsnedsettelse. Det gjør også at mange kan ha urealistiske oppfatninger om hva det vil innebære for linjen å inkludere en elev som har behov for et tilrettelagt læringsmiljø eller at reisemål er tilgjengelige. Dette påpekes av både elever og ansatte som har stilt til intervju.

Flere skoler forteller at de i søknadsperioden informerer om at det finnes utfordringer med skolens bygg. Ved forespørsler om tilgjengelighet inviteres den enkelte til å besøke skolen, slik at hen selv kan gjøre en vurdering av forholdene. I mange tilfeller er dette en bedre løsning enn at folkehøyskolen fastslår hva som er mulig og ikke mulig. Unge med funksjonsnedsettelse har ofte erfart at det andre vurderer som problematisk, enkelt kan løses. Mange av de tidligere elevene forteller at de har fått motbevise læreres forventninger og fordommer gjennom året.

Vi har sett at den første kontakten og møtet med folkehøyskolen kan være vanskelig for mange elever. I løpet av skoleåret fortelles det imidlertid om store forbedringer. **Det kan virke som det skjer en holdningsendring så snart eleven har fått plass og mange ansatte snur seg på hælen for å gjøre oppholdet så godt som mulig.** Selv om bygninger har mangler og ansatte kan ha lite kompetanse om funksjonsnedsettelse, forteller flere informanter at ansatte på folkehøyskolen har vært fleksible og villige til å lære. Mange ansatte har rådført seg med eleven, for å finne ut av hva som bør forbedres på skolen. På én skole ble eleven senere ansatt over en kortere periode, slik at hun kunne være med på å forbedre tilbudet til de neste som kom.

Åpenhet, fleksibilitet og tid

Fleksibilitet og tid er elementer som folkehøyskolen kanskje har større tilgang til enn andre skoleslag. **I spørreundersøkelsen vurderer 67 prosent av respondentene at de «i stor grad» eller «i svært stor grad» er fleksible i sin tilrettelegging.** Folkehøyskolen er ikke bundet til læringskrav eller planer, og elevene behøver ikke presse seg gjennom undervisning og evaluering som ikke passer for dem. På folkehøyskolen har undervisningen ulike former og de unge møtes i stor grad på sine egne premisser. Rommet for å være fleksibel tillater også mange skoler å ha en mentalitet og en innstilling om at «ting ordner seg», hvis de ønsker å innvilge plass til en elev med et tilretteleggingsbehov.

«Vi lærer, og i samarbeid med søkeren, så finner vi ut av det.»

Kommentar fra spørreundersøkelse

Mange folkehøyskoler strekker seg for å imøtekomme eleven, **spesielt etter at skoleåret har begynt.** Det settes inn ekstra ressurser, undervisning flyttes fra utilgjengelige bygg og det settes opp valgalternativer hvis eleven i perioder ikke kan følge det normale løpet. **Flere ansatte uttrykker en vilje og en innstilling om å skape god tilrettelegging og tilpasning, så lenge eleven også er positivt innstilt.** Samtidig settes elevgruppen på linja høyt. Fremfor å endre undervisningsopplegget for alle, utarbeides det alternativer til det originale opplegget som den enkelte kan følge, hvis standarden ikke passer.

Gjennomgående har folkehøyskolen fokus på raushet, toleranse og åpenhet. Eleven møter andre elever, men også lærere, i en helt ny situasjon der fokuset er at eleven skal utvikle seg og gå ut av skolen som en bedre versjon av seg selv. Ansatte forteller at **eleven kan komme med «hele seg» på folkehøyskolen,** og er opptatt av å formidle respekt og et positivt menneskesyn.

For noen av informantene har oppfølgingen og forståelsen fra folkehøyskolen vært overveldende, sammenlignet med den de opplevde på videregående. Dette tyder på at folkehøyskolene gjør mye bra. Stine forteller om en generell aksept på folkehøyskolen og en holdning blant elever om at det finnes rom for alle.

«Det var ingen som laget noen sak ut av funksjonsnedsettelsen min. Det var bare sånn «ja ok». Rett og slett som å være blant familien min.»

Stine, ledd- og muskeltilstand

På skolen hadde ikke *hun* vært den eneste med en diagnose og det fantes et lite elevmangfold. Dette gjorde at hun ikke lenger var den som skilte seg ut, fikk særbehandling av ledelsen, eller møtte lærere som ikke ante hvordan de skulle oppføre seg sammen med elever med funksjonsnedsettelse.

Fleksibiliteten på folkehøyskolen gir gode muligheter for å ivareta den enkelte og innrette seg etter individuelle behov. I spørreundersøkelsen er også «personlig oppfølging eller rådgivning», og «individuell tilpasset undervisning der det er behov», blant de pedagogiske strategiene som folkehøyskolene i størst grad oppgir at de benytter.

For Petra var det avgjørende at hun fikk ekstra tilgang til utstyr og rom for egentrening, ettersom undervisningen gikk i hurtig tempo. For Mona med en psykisk lidelse, var en god dialog med kjøkkenet og fleksibilitet rundt måltidene med på å gjøre hverdagen overkommelig. Stine var avhengig av hvile, og fordi hun fikk lov til å ta pauser fra fellesprogrammet kunne hun få med seg alle skoleturene i løpet av året.

Individfokus kommer frem i folkehøyskolenes praksis for dialog, samtaler og åpenhet. Unge med funksjonsnedsettelse kjenner sin kapasitet og har gjerne erfart hva som fungerer og ikke fungerer i og utenfor undervisning. **I spørreundersøkelsen oppgir nesten 85 prosent av skolene at de har fokus på personlig oppfølging eller rådgivning av elever med funksjonsnedsettelse.** Mange informanter forteller at de opplever det som positivt at folkehøyskolen stiller spørsmål om deres behov og forutsetninger. For Mona bidro dette til å senke terskelen for å ta opp saker, dersom noe var vanskelig. Samtlige respondenter forteller at de hadde noen å snakke med på folkehøyskolen, hvis noe ikke fungerte eller ble utfordrende. Samtidig forteller de tidligere elevene at mange folkehøyskoler var flinke til å se eleven, og ikke bare diagnosen.

«Det har bare betydd veldig, veldig mye hvordan de har omfavnet problemet, uten å på en måte tenke at det er et problem. Det er bare sånn «okei, det her finner vi ut av».»

Mona, psykisk lidelse

Løpende tiltak

Fokuset på den enkelte oppleves som positivt for mange. Samtidig kan individfokuset bli en hvilepute som hindrer universelle løsninger på folkehøyskolen. Flere av informantene ønsker ikke å skille seg ut. De ønsker primært at miljøet gjøres tilgjengelig, slik at de kan opptre mest mulig selvstendig. På folkehøyskolen kan det virke som om tilgjengelighet i stor grad individualiseres. Heller enn å innlemme tanken om universell utforming i planleggingen av skolehverdagen, setter mange folkehøyskoler først inn tiltak når den enkeltes behov meldes inn, eller skolen oppdager at noe ikke fungerer for eleven. Flexibilitet til å gjøre endringer og imøtekomme elevers ulike behov kan sees som et eksklusivt gode som folkehøyskolene har, men konsekvensene av fortløpende tiltak har også vært at elever har blitt «testpersoner». Ansatte forteller om at folkehøyskolen bevisstgjøres gjennom tilfeldige erfaringer, lærer underveis og setter inn tiltak fortløpende.

«Det er litt sånn med folkehøyskolen at med en gang de finner ut at noen trenger noe, så lager de det, men ikke på forhånd. Det var litt sånn da vi dro på klassetur. Stedet var ikke tilrettelagt for meg (...) det var dørkarmer overalt, ting som ikke fungerte og jeg kunne ikke løpe hinderløypa sammen med de andre, for jeg klarte ikke å klatre. Da sa læreren «Åja, uff, det var dumt». Neste år dro de et annet sted.»

Petra, CP og moderate kognitive vansker

Ingen retningslinjer for tilrettelegging

Få av folkehøyskolene vi har snakket med, oppgir at de har egne retningslinjer for hvordan de skal ta imot elever med funksjonsnedsettelse, og imøtekomme forespørsler om bistand og tilrettelegging. Folkehøyskolene vurderer i stor grad hver enkelt forespørsel fortløpende, i sammenheng med den totale elevgruppen og ressursene som finnes på linjen. Flere ansatte forteller at de forsøker å fordele elever med bistandsbehov utover linjene. Det finnes derfor ingen «oppskrift» på hvem som kan få plass på folkehøyskolen hvert år.

Mange ansatte forteller at de benytter samtaler og møter med eleven, som utgangspunkt for tilretteleggingsarbeidet. I andre tilfeller forteller ansatte at tilretteleggingen kan være vanskelig å planlegge og at man blir nødt til å ta stilling til de tingene som «dukker opp» underveis. Enkelte elever har diagnoser, men fungerer helt utmerket sosialt og i undervisningssammenheng. Andre elever kan i praksis ha store behov for tilrettelegging og oppfølging, uten at eleven har oppgitt dette. Flere folkehøyskoler forteller at de er helt avhengige av fleksibilitet.

Elisabeth (sjelden diagnose) gikk to år på folkehøyskole og opplevde store variasjoner i tilretteleggingsarbeidet. Hun forteller at det første året var lite tilpasset, hun fikk få venner og ansatte viste lite forståelse for hvilke tilpasninger hun hadde behov for. Det andre året byttet hun folkehøyskole og opplevde en stor endring. Her hadde ansatte mer kunnskap og satset mer på oppfølging og dialog. Utbyttet var lite det første året, men ble betraktelig bedre det neste.

«Man må passe på at man kan tilby et opplegg som er positivt og utviklende for eleven. Og at det skal fungere for skolen, og ikke minst for resten av klassen. Vi kan ikke legge alle ressurser inn på de med tilretteleggingsbehov. Vi har mange elever.»

Ansatt, folkehøyskole

Ønsker bedre informasjon fra elevene

Vi har tidligere sett at informantene etterlyser bedre informasjon om hvilke skoler som er tilgjengelige og åpne for å tilrettelegge for elever med funksjonsnedsettelse. I spørreundersøkelsen kommer det frem at informasjon er et avgjørende aspekt også for folkehøyskolene. Ansatte organiserer ikke bare undervisningen, men også internatordningen og skoleturer. Dette gjør det viktig å ha utfyllende informasjon om hvilke utfordringer eleven har, eller hva diagnosen innebærer for den enkelte i hverdagen.

Mange elever er ifølge ansatte flinke til å informere om sin situasjon i forkant av skolestart, spesielt om de har en funksjonsnedsettelse som er synlig. Folkehøyskolene er allikevel alltid forberedt på at det dukker opp behov i løpet av året. Noen elever kan være redde for å fortelle om sine utfordringer fordi de ikke ønsker en merkelapp eller er bekymret for å ikke komme inn på skolen. I andre tilfeller kan det være vanskelig å vite hva man har behov for, når man for første gang flytter hjemmefra eller om man ikke har fått påvist en diagnose enda.

Noen ganger kan det være flere ledd involvert i informasjonsutvekslingen. Enkelte elever har latt foresatte bistå i dialogen om tilrettelegging, andre har koblet på eksterne ressursentre. For Mona, med en psykisk lidelse, var det en riktig avgjørelse å frita foreldre, rektor og behandlingssted for taushetsplikt seg imellom. Dette førte til en større trygghet for alle parter. Andre elever unngår ledd i informasjonsutvekslingen og tar selv ansvar for dialogen med folkehøyskolen. Dette kan redusere risikoen for feiltolkning eller at informasjon glipper, men er ikke nødvendigvis den beste løsningen for alle.

Per (autismespekteret) forteller at han ikke informerte folkehøyskolen om sine diagnoser eller sine behov. Han ønsket ikke bry skolen med dette og ville være selvstendig. Selv om han hadde lærevansker, fikk han derfor ingen tilrettelegging. Per er generelt begeistret for året, men forteller at han kunne ønske at lærerne var mer pedagogiske og tålmodige på folkehøyskolen. Han opplevde at de fort kunne bli irriterte hvis elevene ikke fulgte det nivået som var forventet. Hvis Per hadde vært åpen, er det mulig at lærerne ville hatt større forståelse for ulike tempoer for læring.

Folkehøyskolene er tydelige på at god informasjon i forkant av oppholdet ikke bør undervurderes. Ansatte forteller at dette ikke vil sette elevens opptak på spill, men heller bidra til at folkehøyskolen er bedre rustet til å ta imot eleven. Mangel på informasjon kan bidra til at lærere får mindre forståelse for elevens utfordringer, og mindre tid til å tilrettelegge for disse. **For å senke terskelen for å fortelle om diagnoser og behov, kan det være et nyttig for folkehøyskolene å signalisere at skolen er for alle.**

Barrierer for inkludering

Både i intervjuer og i spørreundersøkelsen fortelles det om årsaker til at det ikke tilrettelegges bedre for at alle kan gå på folkehøyskole. Hovedsakelig pekes det på manglende ressurser. Fordi folkehøyskolene har en begrenset økonomi, blir de avhengige av å motta ekstra støtte til personell og kompenserende tiltak, spesielt når bygget eller undervisningen ikke er universelt uformet. I sammenheng med dette, har flere ansatte kommentert at den statlige tilskuddsordningen til folkehøyskolene bærer med seg utfordringer, slik den er organisert i dag. En respondent skildrer problematikken gjennom en kommentar i spørreundersøkelsen.

«Fire av de 80 folkehøyskolene får tilskudd for å tilrettelegge for funksjonshemmede. Vi er ikke en av de skolene. Derfor har vi ansatt personale og skaffet oss erfaringer innenfor visse rammer. Vi har ikke kapasitet til å utvide disse rammene med dagens tilskuddsordning, der de ekstra midlene kun går til fire av folkehøyskolene og ikke følger elevene til den skolen de velger. Jeg oppfatter dette som sterkt diskriminerende, da funksjonshemmede har et mye smalere folkehøyskoletilbud enn funksjonsfriske søkere.»

Kommentar fra spørreundersøkelse

I praksis betyr dette at kostnader utover de normale tilskuddene fra staten må søkes etter fra for eksempel NAV. 32 skoler oppgir at økonomisk støtte fra NAV eller kommune «i stor grad» eller «i svært stor grad» påvirker valget om å ta inn en elev med en funksjonsnedsettelse i dag. På noen folkehøyskoler *forutsetter* opptaket en slik direktestøtte. Hvem NAV innvilger støtte til, har vist seg å variere stort.

Flere informanter forteller at dialogen med NAV har vært utfordrende og det må gode argumentasjonsrunder til, før NAV forstår at folkehøyskole er et godt steg videre for den enkelte. Én av informantene måtte kjempe for et andre år på folkehøyskole. Selv om mange vil ha stor fordel av to år på folkehøyskole, er dette vanskelig å få innvilget i dagens praksis. En annen forteller at hun var for selvstendig til å benytte seg av NAV sin ordning, men var avhengig av borgerstyrt personlig assistanse (BPA).

Den enkeltes vedtak om BPA kan ikke tas med over kommunegrensene. Dette betyr at den unge må endre adresse i folkeregisteret og søke om en ny vurdering fra den mottakskommunen som folkehøyskolen ligger i.⁸ Selv om denne type assistanse er rettighetsfestet, er kjennskapet til ordningen enda ikke god nok i de ulike kommunene. Det er opp til hver enkelt kommune å vurdere hvor mange timer du kan få, samt hvordan disse skal organiseres, og prosessen kan ta tid. Usikkerheten knyttet til hvorvidt søkeren vil få innvilget de timene med BPA som hen har behov for, kan gjøre at folkehøyskolen ikke vil bekrefte plassen til eleven.

Problematikken med å få flyttet på avtalene sine, oppleves som en stor barriere for både eleven og folkehøyskolen. Mange rektorer forteller imidlertid at hjemkommunen kan være på tilbudssiden for å få til en ordning, og i flere tilfeller har tatt initiativ til dette. Kommunesamarbeid eller direkte økonomisk støtte fra hjemkommunen, gjør at folkehøyskolen kan ansette ekstra ressurser eller sette inn tiltak slik at de kan ta imot en elev med behov for ekstra bistand eller oppfølging. Flere oppgir at dette er svært gunstig for alle parter og at eleven får rom til å utvikle selvstendighet og interesser innenfor trygge rammer.

I samtaler med både elever og ansatte, kommer det frem at det er vanskelig å bli klok på støtteordningene. Det er også store variasjoner i hvilke ressurser folkehøyskolen har tilgang til i sine nærområder. I Troms og Finnmark fortelles det om en mangel på tolker for døve, døvblinde og hørselshemmede. Andre steder er det langt til sykehus og hjelpemiddelsentraler. Imidlertid forteller flere at de har gode samarbeid med helsesøster, psykolog og lege i kommunen.

8. Informasjon oppgitt i samtale med Oslo hjemmesykepleie og Kommunesektorens organisasjon (KS)

Gjensidig gevinst

Til tross for at unge med funksjonsnedsettelse opplever fordommer og begrensede valgmuligheter, forteller elevgruppen at året på folkehøyskole har gitt svært positive effekter. Spesielt trekker de tidligere elevene frem at de har blitt mer selvstendige, fått mer selvtilit og større motivasjon til å studere eller engasjere seg videre i noe som interesserer dem. Noen opplever også at de har fått et bedre forhold til diagnosen sin og forteller at det har vært nyttig å oppleve et helt eget miljø. En tidligere elev oppsummerer godt hvilken betydning folkehøyskolen har hatt.

«En folkehøyskole for meg er et år der du blir kjent med nye mennesker, du lærer deg å bo hjemmefra, borte fra dine vannte omgivelser. Du får utfordret deg selv og utviklet deg selv faglig. Du skaper deg på en måte en familie med nye mennesker i løpet av året. Fordi man blir så sammenknyttet. Man blir også kjent med seg selv på en ny måte. Det er første gang man kommer seg helt bort fra sin familie. Rollene brytes, og man må finne seg selv litt på nytt.»

Linda, Cerebral parese (CP)

Flere forteller at året på folkehøyskolen ga en ny mulighet til å bli kjent med seg selv og sitt potensiale. Én informant forteller at hun begynte på folkehøyskole etter at videregående ble for utfordrende. På folkehøyskolen ble hun motivert til å ta opp fag og lærerne la til rette for henne, slik at hun fikk tatt eksamener. Informanten fullførte videregående parallelt med året på folkehøyskolen.

«Før jeg begynte på folkehøyskole, tenkte at jeg aldri fikk tatt videregående ... [Folkehøyskolen] har betydd absolutt alt. Det var virkelig et vendepunkt i livet mitt.»

Stine, ledd- og muskeltilstand

En del av informantene referer til en ungdomstid med få venner eller mye mobbing. På folkehøyskolen opplever nesten alle et brudd med denne fortiden. Samtlige informanter forteller at de har fått et helt nytt nettverk og venner eller bestevenner som de fortsatt har god kontakt med. For mange ble det enklere å flytte til en ny by for å studere eller jobbe senere, fordi man nå gjerne hadde kontakter på det nye stedet.

Folkehøyskolen synes å spille en stor rolle i elevens løsrivelsesprosess, på mange måter. På folkehøyskole viskes noe av skillet mellom undervisning og fritid ut. På internatet lever elever tett sammen og får ansvar for et sett med oppgaver i fellesskap. Dette legger opp til at elevene kan utvikle en sosial kompetanse, som ikke kommer like naturlig i andre utdanningsløp. Samtidig får eleven lære hverdagslige oppgaver og utvikler gode rutiner for stell og vedlikehold. Mange forteller at de har blitt forberedt på å flytte for seg selv tidligere enn de hadde sett for seg. Andre forteller at de har blitt bedre kjent med egne behov for tilrettelegging, og har trent seg opp til å bli mindre avhengig av hjelpemidler.

En overvekt av informantene forteller at året på folkehøyskolen har vært det beste i deres liv

Også ansatte forteller om gevinstene av å inkludere et elevmangfold på skolen. Et mangfold er i seg selv berikende for elevmassen og kan åpne for bredere synspunkter og refleksjoner i gruppa. Inkluderingen av elever med funksjonsnedsettelse er med på å bryte ned fordommer som følger av uvisshet.

«Det står ikke skrevet noen steder, men vi har en holdning om at vi skal prøve å representere forskjellige grupper i samfunnet.»

Ansatt, folkehøyskole

«Jeg tror det er veldig viktig for dem som går her, å se at mangfoldet er større. Og få et bredere perspektiv på ting. Alt behøver ikke å være som man i utgangspunktet tenkte. Det tror jeg er veldig, veldig viktig med folkehøyskole.»

Linda, Cerebral parese (CP)

Er folkehøyskolen for alle?

I denne rapporten har vi presentert et utdrag av unges møter med folkehøyskolen. I utgangspunktet visste vi lite om hvor tilgjengelig tilbudet var for elever med funksjonsnedsettelse og om hvilket utbytte et år ga. **Fortellingene til informantene gir inntrykk av at folkehøyskolene har en vei å gå, når det kommer til fysisk tilgjengelighet.** Vi har også sett at **unge med funksjonsnedsettelse møter fordommer og usikkerhet når de tar kontakt med skoler.** Likevel ser vi at mange holdninger endres når eleven blir kjent med folkehøyskolen. Ansatte strekker seg langt for å skape et godt tilbud og stiller mennesket i sentrum. Tilbakemeldingene fra de unge forteller at folkehøyskolene langt på vei skaper gode miljøer, der eleven får utvikle seg innenfor trygge, men utfordrende rammer.

Flere informanter forteller dessverre at de kjenner mange som har latt være å gå på folkehøyskole. Det fortelles også om at bekjente, med funksjonsnedsettelse, har sett seg nødt til å gå på skoler som prioriterer et visst opptak av elever med funksjonsnedsettelse. For elever med nedsatt syn og bevegelse kan det være vanskeligere å få plass og tilrettelegging på folkehøyskoler som ikke mottar særtilskudd for å tilrettelegge. Mange folkehøyskoler krever høy grad av selvstendighet, men den enkeltes selvstendighet vil gjerne reduseres eller forsterkes avhengig av hvor tilgjengelig utstyr og fasiliteter på folkehøyskolen er. I tillegg har det mye å si hvilke kommunale og rettighetsfestede tjenester man får.

«Alle jeg kjenner som har en funksjonsnedsettelse, og som har gått på folkehøyskole eller ønsket å gå, har enten droppet det eller gått på Lundheim. Alle. Jeg blir kjempeoverrasket om jeg hører om noen som ikke har gått på Lundheim. Lundheim er kjempebra, det er ikke *det*, men det gir en indikator på at det kan være vanskelig å gå et annet sted.»

Linda, Cerebral parese (CP)

I intervjuer med ansatte reflekteres det også over at elevgruppen på folkehøyskolen kan være relativt homogen. Elevene møter ikke nødvendigvis et reelt utsnitt av samfunnet på folkehøyskolen, selv om det finnes variasjoner. Flere ansatte erkjenner at det er behov for en debatt om hvilken elevgruppe folkehøyskolen tiltrekker og ønsker seg.

«Vi bør ha det oppe som et samtaleemne og tenke at folkehøyskoler skal være for alle, ikke bare for de «godt fungerende». Det handler om holdninger. Vi må flytte midler. Og det er jo holdninger som styrer prioriteringer. Hvis vi tenker at det er viktig, så vil vi prioritere.»

Ansatt, folkehøyskole

Kunnskap om funksjonsnedsettelse synes å variere fra skole til skole, selv om mange oppgir å ha bred erfaring med å tilrettelegge for elever med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer. En overvekt av folkehøyskolene forteller at de ønsker å tilrettelegge, men etterlyser mer kunnskap, informasjon og ressurser til å gjøre dette på en god måte. Økonomiske begrensninger og gammel bygningsmasse nevnes ofte som en årsak til at tilbudet ikke legges til rette for flere. Samtidig har vi sett at folkehøyskolen kan spille en stor rolle i den enkeltes liv og at informantene har et stort ønske om at folkehøyskolen blir for alle.

«Vi kan helt klart som folkehøyskoler bli flinkere til å heller se muligheter enn begrensninger.»

Rektor, folkehøyskole

Anbefalinger

Mange folkehøyskoler har en begrenset økonomi og er nødt til å forholde seg til både de bygningene de har og det uteområdet som er nært tilgjengelig. Derfor er det ikke alltid mulig å imøtekomme alle krav til tilgjengelighet og tilrettelegging. Allikevel er det mye som kan gjøres gjennom en større bevisstgjøring av ansatte, et målrettet arbeid og en god formidling av informasjon på nettsider og i kataloger. Folkehøyskolen har gode forutsetninger for å lytte til den enkelte og kan tilby et særegent tilbud som forener faglig, personlig og sosial læring.

Anbefalinger på bakgrunn av rapporten

Unge funksjonshemmede mener at folkehøyskolen har et viktig samfunnsoppdrag og bør tilby et fellesskap som rommer hele bredden av elever. For å få til dette, må det etableres et bedre tilbud for elever med funksjonsnedsettelse som ønsker å gå på ordinære linjer. Dette forutsetter en innsats fra folkehøyskolene selv, men også støtte fra samarbeidsorganer og politikere.

Folkehøyskolen må bli mer tilgjengelig

Folkehøyskolen bør jobbe for å inkludere og integrere elever med funksjonsnedsettelse på konvensjonelle linjer. Elever i prosjektets målgruppe er ikke interesserte i segregerte tilbud, men ønsker de samme mulighetene som andre på deres alder.

Flere unge vil kunne benytte seg av tilbudet, hvis folkehøyskolen etablerer bedre fysisk tilgjengelighet. Skolene er pliktet til å sette seg inn i hva universell utforming er og bør lage konkrete handlingsplaner for å strekke seg mot dette målet. Dette vil innebære at folkehøyskolen prioriterer midler til å bygge om på fasiliteter og velger boløsninger og transport som er trygge og tilgjengelige for alle elever under reiser. Ofte kan mindre kostbare tiltak skape store forskjeller, og større endringer kan bli gode investeringer.

Dagens tilskuddsordning bør gjennomgås for å vurdere om midlene til folkehøyskolene kan økes eller fordeles på en måte som øker valgfriheten til elever med funksjonsnedsettelse. Elever bør ha samme valgfrihet til linjer. I dag er tilbudet i realiteten begrenset for mange unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom.

Informasjonsutvekslingen må bli bedre

Prosjektet har vist at det mangler informasjon om hvilke folkehøyskoler som er tilgjengelige for alle. Unge med funksjonsnedsettelse forteller at det er krevende å finne frem til en skole som er villig til å tilrettelegge for dem. Informasjonskontorene bør ta initiativ til en felles praksis for å informere om tilgjengelighet og bør innhente tilstrekkelig informasjon, slik at de kan veilede publikum om hvilke skoler som er fysisk tilgjengelige og/eller kan tilrettelegge.

Mer kunnskap må etableres

Det finnes lite systematisert kunnskap om hvordan unge med funksjonsnedsettelse inkluderes på folkehøyskolen, og hvilken kapasitet folkehøyskolene har til å tilrettelegge. Denne rapporten gir et innblikk, men det er behov for mer kunnskap. Folkehøyskolen har et unikt potensiale for å tilby utviklingsmuligheter innenfor trygge rammer, og dette bør komme unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom til gode.

Holdninger til funksjonshemmede og tilrettelegging handler i stor grad om kunnskap. Ansatte på folkehøyskolen bør tilbys verktøy og opplæring i tilrettelegging. Erfaringsutveksling mellom folkehøyskoler kan være et godt tiltak. Folkehøyskolene bør også utarbeide handlingsplaner for inkludering av elever med tilretteleggingsbehov og inkludere temaet i de årlige selvevalueringsrapportene som leveres til Utdanningsdirektoratet.

Det bør avklares hvilke støtteordninger som er tilgjengelige for tilrettelegging på folkehøyskolen og hva som skal til for å oppfylle kriteriene for støtte. Det bør også jobbes aktivt for flere og bedre kommunesamarbeid.

Ressurser for tilrettelegging

Denne rapporten vil være tilgjengelig på Unge funksjonshemmedes hjemmeside (www.ungefunksjonshemmede.no). Her vil det også være ressurser for folkehøyskoler som ønsker å lære mer om tilrettelegging for elever med ulike behov. I tillegg henviser vi til leverandører som kan hjelpe med å oppnå dette.

Besøk <https://ungfunk.no/ressurser/prosjekter/> for å lese mer.

Om Unge funksjonshemmede

Unge funksjonshemmede er en interesseorganisasjon for 37 frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, som til sammen har over 25 000 medlemmer.

Vårt formål er å sikre deltakelse og samfunnsmessig likestilling for ungdom med funksjonsnedsettelse og kroniske sykdommer.

**Unge
funksjonshemmede**

Unge funksjonshemmede

Mariboegate 13
0183 Oslo

ungfunk.no